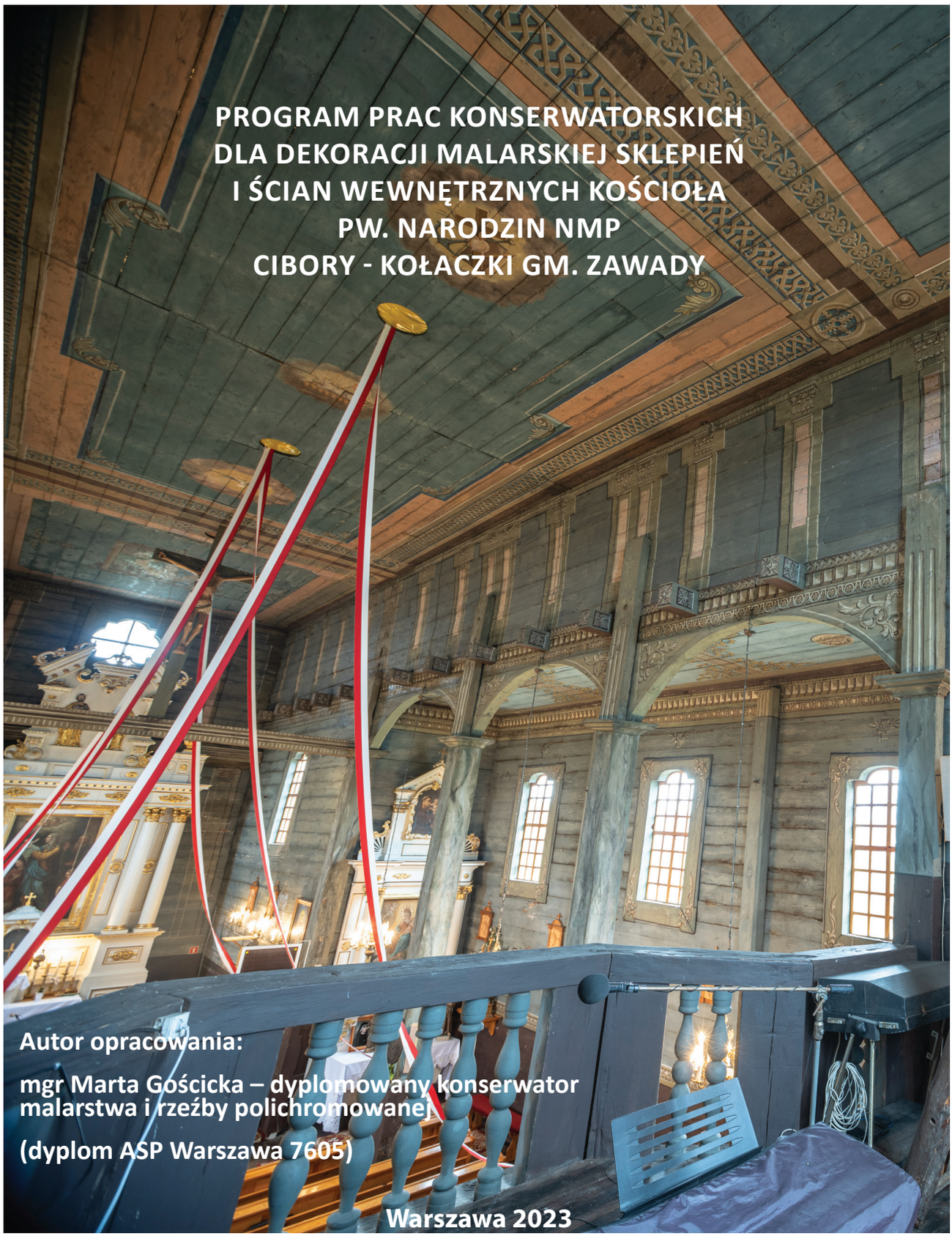

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH DLA DEKORACJI MALARSKIEJ SKLEPIEŃ I ŚCIAN WEWNĘTRZNYCH KOŚCIOŁA PW. NARODZIN NMP CIBORY - KOŁACZKI GM. ZAWADY

Autor opracowania:

mgr Marta Gościcka – dyplomowany konserwator malarstwa i rzeźby polichromowanej

(dyplom ASP Warszawa 7605)

Warszawa 2023

1. DANE O OBIEKCIE
Wpis do rejestru zabytków nr rej.: A-42/346 z 17.11.1974

RODZAJ: dekoracja malarska sklepień oraz wszystkich ścian wewnętrznych
DATOWANIE: 1835-39
AUTOR: Jan Czarnkowski z Tykocina
POCHODZENIE:z fundacji właściciela Zawad Józefa Suchodolskiego
TECHNIKA: technika nieprzebadana, polichromie na podłożu drewnianym
PRZECHOWYWANIE: kościół filialny pw. Narodzenia NMP w Ciborach- Kołaczkach gm. Zawady
INWESTOR: Parafia Rzymskokatolicka pw. Przemienienia Pańskiego w Zawadach, 16-075 Zawady, ul. Kościuszki 7

OPIS: Na sklepieniu nawy głównej: błękitne pola ujęte w iluzjinistycznie malowane bordiury. W polu centralnym malowany Duch Św., Baranek Boży oraz symbole Wiary, Miłości i Nadziei. W polu nad prezbiterium widnieje malowany wizerunek Matki Boskiej Immaculaty. W nawach bocznych: sklepienia malowane w błękitne pola, otoczone iluzjonistycznie malowanymi bordiurami z dekoracją roślinną. Na ścianach nawy głównej i prezbiterium: dekoracja iluzjonistyczna z kanelowaniem oraz ornamentem dekoracyjnym i roślinnym. Malowane iluzjonistycznie podziały architektoniczne. Na ścianach naw bocznych: płaska dekoracja malarska w odcieniu błękitnym z brązową bordiurą opraz iluzjonistyczne wykonanym pasem wzdłuż sklepienia i bordiury. Malowane zacheuszki w postaci prostych krzyży ujętych w wieńce. Okna dekorowane wiciami roślinnymi oraz krzyżem u szczytu.

2. ŹRÓDŁA ARCHIWALNE:

1. *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, p. red. M. Kałamajskiej-Saeed, T. IX: województwo łomżyńskie, p. red. M. Kałamajskiej-Saeed, z. 2: Ciechanowiec, Zambrów, Wysokie Mazowieckie i okolice, opr. M. Kałamajska-Saeed, Warszawa 1986. s. 8, 10

2. *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce,* Województwo podlaskie (białostockie). Powiat białostocki, red. M. Zgliński, K. Kolendo-Korczak, Warszawa 2016, s. 41, 42.

3. STAN ZACHOWANIA

3.1. STAN ZACHOWANIA DEKORACJI MALARSKIEJ NA SKLEPIENIU PREZBITERIUM, NAWY GŁÓWNEJ I NAW BOCZNYCH

Ogólny stan zachowania polichromii sufitowych jest bardzo zły. Na całej powierzchni widoczne są liczne ciemne plamy. Najprawdopodobniej sa to zmienione mocno retusze i przemalowania, które w złych warunkach wilgotnościowych zbrunatniały. Miejscami widoczne są też zacieki i zabielenia. Warstwy malarskie mają złą adhezję do podłoza oczym swiadczą powstające ubytki i wykruszenia do podłoża. Widoczne są szczególnie wzdłuż łaczenia desek. Ciemne plamy i zacieki rozbijają płaską powierzchnię błękitnego koloru sufitów i wyglądają nieestetycznie.

Podłoże drewniane jest zaatakowane mikrobiologicznie przez owady.

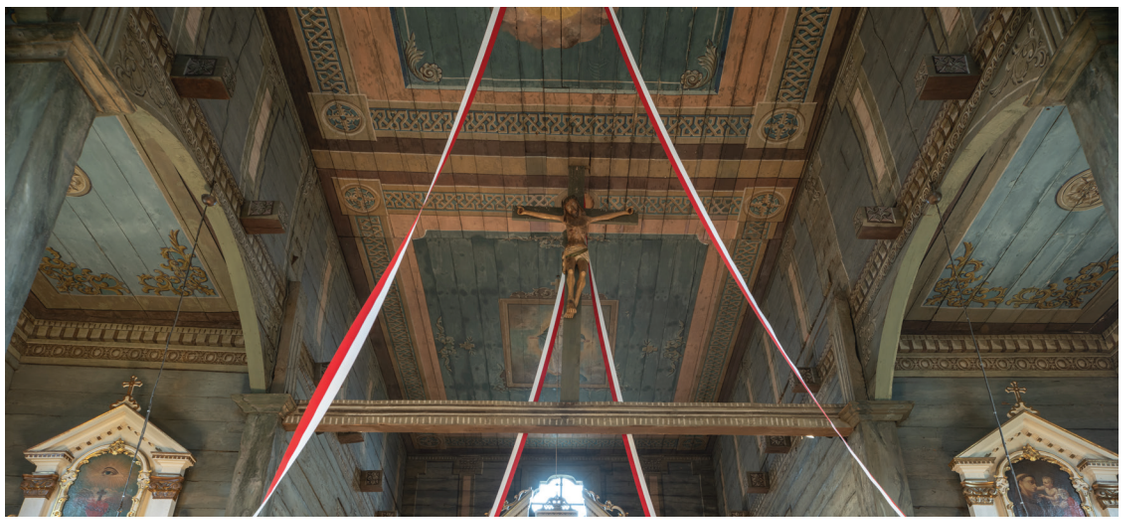

Widok na dekorację malarską sklepienia w prezbiterium i częściowo naw bocznych. Stan w 2023 r.

Widok na dekorację malarską sklepienia w prezbiterium i częściowo nawy głównej. Stan w 2023 r.

Widok na dekorację malarską sklepienia w nawie bocznej oraz częściowo nawie głównej. Stan w 2023 r.

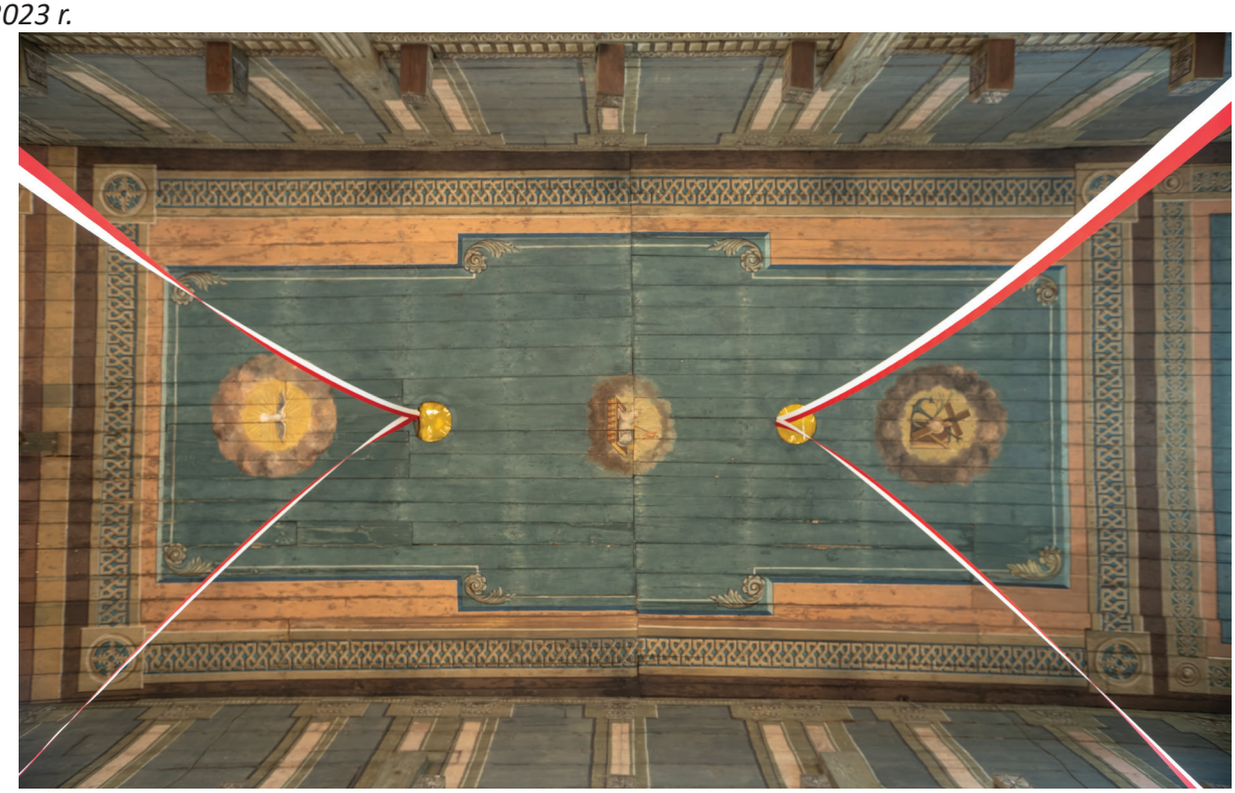

Widok na dekorację malarską sklepienia nawie głównej. Stan w 2023 r.

3.2. STAN ZACHOWANIA WYSTROJU MALARSKIEGO ŚCIAN PREZBITERIUM, NAWY GŁÓWNEJ, NAW BOCZNYCH ORAZ KRUCHTY, ZAKRYSTII I SKARBCZYKA

Stan zachowania wszystkich dekoracji ściennych jest bardzo zły. Na wszystkich ścianach widoczne są liczne ciemne plamy, które są wynikiem złych i zmiennych warunków wilgotnościowych panujących we wnętrzu kościoła. Liczne ciemne plamy to zbrunatniałe XX wieczne retusze i przemalowania warstwy polichromii. Najprawdopodobniej najstarsza dekoracja została wcześniej na całej powierzchni przemalowana, bez uzupełniania ubytków. W świetle bocznym widoczne są krawędzie ubytków i starszych warstw. Miejscami widoczne są też zacieki i zabielenia. Warstwy malarskie mają złą adhezję do podłoza oczym swiadczą powstające ubytki i wykruszenia do podłoża widoczne szczególnie na brązowej bordiurze. Podłoże drewniane jest zaatakowane mikrobiologicznie przez owady o czym świadczą wykruszenia i okrągłe otwory. Cała powierzchnia ścian jest mocno przybrudzona i przyszarzała.

Widok na dekorację malarską ścian w prezbiterium, ściana południowa. Stan w 2023 r.

Widok na dekorację malarską ścian w nawie głównej i na chórze. Stan w 2023 r.

Widok na dekorację malarską ścian w nawie głównej i na chórze. Stan w 2023 r.

Widok na dekorację malarską ścian w nawach bocznych. Stan w 2023 r.

Widok na dekorację malarską ściany zachodniej, pod chórem. Stan w 2023 r.

4. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Dekoracje malarskie we wętrzu kościoła były przynajmniej dwukrotnie odświeżane i poddawane pracom restauratorskim. Obecnie ich stan zachowania jest bardzo zły a powierzchnie barwnie dekorowane wyglądają nieestetycznie. Celem i ideą inwestora jest przeprowadzenie prac konserwatorskich, które zabezpieczyłyby historyczną dekoracje malarską wnętrza i naprawiły stan techniczny podłoża konstrukcyjnego. Proponuje się oczyścić i odsłonić spod pociemniałych retuszy i przemalowań nastarsze opracowanie malarskie pochodzące z I poł. XIX wieku. Warstwę malarską zarówno na sklepieniu jak i na ścianach należy w w pierwszej kolejności skonsolidować z podłożem oraz poddać pracom dezynfekcyjnym i dezynsekcyjnym.

Podłoże konstrukcyjne jakim jest w tym przypadku drewno należy wzmocnić i uzupełnić odpowiednimi materiałami. Polichromie powinny być poddane pracom estetyzującym, tzn należałoby uzupełnić wszystkie ubytki zapraw a następnie wykonać retusze naśladowcze odwracalnymi farbami konserwatorskimi. Powierzchnie należy zabezpieczyć werniksem o wysokiej stabilności, nieżółknącym, z filtrem UV.

5. PROGRAMY PRAC KONSERWATORSKICH

5.1.PROGRAM PRAC DLA DEKORACJI MALARSKIEJ SKLEPIEŃ PREZBITERIUM, NAWY GŁÓWNEJ I NAW BOCZNYCH

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej i opisowej stanu zastanego polichromii.
2. Delikatne omiecenie powierzchni polichromowanych z brudu i kurzu – pędzle, nadmuch powietrzem.
3. Zmiękczenie odstających i twardych łusek polichromii 50% alkoholem etylowym poprzez natrysk.
4. Wykonanie prób na podklejenie łusek polichromii i sprawdzenia jej wrażliwości na poszczególne rozpuszczalniki.
5. Konsolidacja łusek polichromii z podłożem wg wcześniej opracowanej metody na podstawie prób (np. 8% kazeina syntetyczna lub 8% klej króliczy nakładany przez bibułę).
6. Dezynfekcja polichromii (np. środkiem PCMC czyli 4-Chloro-3-metylofenolem lub Lichenicyda).
7. Usunięcie pociemniałych retuszy i ewentualnych rzemalowań i odsłonięcie polichromii z I. poł. XIX w. (mechanicznie, skalpelami, skrobakami, gumkami i chemicznie - rozpuszczalnikami organicznymi i i ch mieszankami, żelami do usuwania powłok olejnych).
8. Całościowa konsolidacja powierzchni polichromii (np. żywicą akrylową w niskim stężeniu Paraloid B 72).
9. Usunięcie najbardziej zniszczonych fragmentów drewna belek zrębowych i przygotowanie powierzchni pod wklejenie fleków.
10. Dezynsekcja oraz strukturalne wzmocnienie zniszczonego drewna poprzez aplikację impregnatu za pomocą iniekcji lub pędzli (np. żywica PU-Holz-verfestigung firmy Remmers lub Hekol L-50 firmy Heko).
11. Wklejenie fleków w szczeliny i uzupełnienie ubytków podłoża konstrukcyjnego drewna (fleki z odpowiednio dobranego gatunkowo drewna, klej stolarski np. poliuretanowy).
12. Przeklejenie ubytków warstwy malarskiej i nowo wklejonych fleków klejem glutynowym.
13. Uzupełnienie drobnych ubytków podłoża drewnianego kitem do drzewnym oraz żywicą epoksydową (np. Araldit SV/HV 36).

14. Uzupełnienie ubytków warstwy malarskiej (kit akrylowy np. Modostuc, Tikurilla lub kit kredowo-klejowy). Opracowanie kitów na gładko do powierzchni polichromii.
15. Wysycenie warstwy malarskiej werniksem retuszerskim.
16. Wykonanie retuszu naśladowczego odsłonietej warstwy polichromii (retusz oparty na bazie farb wodnych typu akwarele, tempery z dodatkiem lekkiego spoiwa akrylowego np. 2% Primal AC33).
17. Zabezpieczenie polichromii werniksem końcowym stabilizowanym z filtrem UV.
18. Wykonanie dokumentacji powykonawczej fotograficznej i opisowej.

5.2. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH DLA WYSTROJU MALARSKIEGO ŚCIAN PREZBITERIUM, NAWY GŁÓWNEJ, NAW BOCZNYCH ORAZ KRUCHTY, ZAKRYSTII I SKARBCZYKA

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej i opisowej stanu zastanego polichromii.
2. Delikatne omiecenie powierzchni polichromowanych z brudu i kurzu – pędzle, nadmuch powietrzem.
3. Zmiękczenie odstających i twardych łusek polichromii 50% alkoholem etylowym poprzez natrysk.
4. Wykonanie prób na podklejenie łusek polichromii i sprawdzenia jej wrażliwości na poszczególne rozpuszczalniki.
5. Konsolidacja łusek polichromii z podłożem wg wcześniej opracowanej metody na podstawie prób (np. 8% kazeina syntetyczna lub 8% klej króliczy nakładany przez bibułę).
6. Dezynfekcja polichromii (np. środkiem PCMC czyli 4-Chloro-3-metylofenolem lub Lichenicyda).
7. Usunięcie pociemniałych retuszy i ewentualnych rzemalowań i odsłonięcie polichromii z I. poł. XIX w. (mechanicznie, skalpelami, skrobakami, gumkami i chemicznie - rozpuszczalnikami organicznymi i i ch mieszankami, żelami do usuwania powłok olejnych).
8. Demontaż instalcji elektrycznej biegnącej po ścianach zrębowych wewnątrz kościoła.
9. Całościowa konsolidacja powierzchni polichromii (np. żywicą akrylową w niskim stężeniu Paraloid B 72).
10. Usunięcie najbardziej zniszczonych fragmentów drewna belek zrębowych i przygotowanie powierzchni pod wklejenie fleków.
11. Dezynsekcja oraz strukturalne wzmocnienie zniszczonego drewna poprzez aplikację impregnatu za pomocą iniekcji lub pędzli (np. żywica PU-Holz-verfestigung firmy Remmers lub Hekol L-50 firmy Heko).
12. Wklejenie fleków w szczeliny i uzupełnienie ubytków podłoża konstrukcyjnego drewna (fleki z odpowiednio dobranego gatunkowo drewna, klej stolarski np. poliuretanowy).
13. Przeklejenie ubytków warstwy malarskiej i nowo wklejonych fleków klejem glutynowym.
14. Uzupełnienie drobnych ubytków podłoża drewnianego kitem do drzewnym oraz żywicą epoksydową (np. Araldit SV/HV 36).
15. Uzupełnienie ubytków warstwy malarskiej (kit akrylowy np. Modostuc, Tikurilla lub kit kredowo-klejowy). Opracowanie kitów na gładko do powierzchni polichromii.
16. Wysycenie warstwy malarskiej werniksem retuszerskim.
17. Wykonanie retuszu naśladowczego odsłonietej warstwy polichromii (retusz oparty na bazie farb wodnych typu akwarele, tempery z dodatkiem lekkiego spoiwa akrylowego np. 2% Primal AC33).

18. Zabezpieczenie polichromii werniksem końcowym stabilizowanym z filtrem UV.
19. Wykonanie dokumentacji powykonawczej fotograficznej i opisowej.

Widok na dekorację malarską ścian w nawie głównej i nawie bocznej północnej. Stan w 2023 r.